

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 7 juni 2012

Mål nr

B 2962-10

KLAGANDE

M-L K-B

Ombud och offentlig försvarare: Advokat PD

MOTPARTER

1. Justitiekanslern

Box 2308

103 17 Stockholm

2. N-E H

SAKEN

Brott mot tystnadsplikten m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2010-05-25 i mål B 2511-09

DOMSLUT

Högsta domstolen meddelar inte prövningstillstånd i den del av målet där frågan om detta har förklarats vilande.

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

För försvaret av M-L K-B i Högsta domstolen tillerkänns PD ersättning av allmänna medel med 27 500 kr, avseende arbete. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 5 500 kr. M-L K-B ska ersätta staten för kostnaden för försvaret.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

M-L K-B har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet och befria henne från skyldigheten att betala tillbaka kostnaderna för försvaret vid tingsrätten och i hovrätten.

Justitiekanslern och N-E H har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd utom i frågan om N-E H har samtyckt till att han röjdes som källa. I den delen har Högsta domstolen förklarat målet vilande.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. M-L K-B har åtalats för brott mot tystnadsplikten enligt tryckfrihetsförordningen. Åtalet innebär att hon i sin egenskap av ansvarig utgivare för tidningen Norra Skåne Hässleholmstidningen och Kristianstadsupplagan uppsåtligen har röjt vem som hade lämnat ett med-delande till en av tidningens reportrar för offentliggörande i tryckt skrift.
2. Bakgrunden till åtalet kan kort beskrivas på följande sätt. Lördagen den 19 april 2008 hade tidningen en artikel om ett medborgargarde i Hässleholm. Uppgifterna hade lämnats av en person som i artikeln kallades för ”talesmannen”. En ny artikel om medborgargardet fanns införd i tidningen tre dagar senare, dvs. tisdagen den 22 april. Även då redovisades uppgifter från bl.a. ”talesmannen”. Dagen därpå, onsdagen den 23 april, fanns det en artikel i tidningen som handlade om den person som uppgavs stå bakom medborgargardet. Där angavs det vem som var ”[d]en anonyme mannen bakom idén att starta medborgargarde[t]”, nämligen N-E H, som namngavs och presenterades med bild. I en underrubrik till artikeln användes uttrycket ”[m]edborgargardets talesman”. Nyheten om vem som stod bakom medborgargardet fanns även på tidningens förstasida, med namns nämning, och på löpsedeln. I en krönika lördagen den 26 april förklarade M-L K-B varför tidningen hade valt att publicera N-E Hs namn.

Tryckfrihetsförordningen

3. Målet aktualiserar reglerna om meddelarfrihet och meddelarskydd i tryckfrihetsförordningen. Enligt den grundläggande bestämmelsen om meddelarfrihet står det var och en fritt att, i alla fall då något annat inte är föreskrivet i tryckfrihetsförordningen, meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst för offentliggörande i tryckt skrift. Meddelandet kan lämnas till författare eller till någon annan som är att anse som upphovsman till framställning i skriften, till skriftens utgivare eller, om det för skriften finns en särskild redaktion, till denna eller till företag för yrkesmässig förmedling av nyheter eller andra meddelanden till periodiska skrifter. (Se 1 kap. 1 § tredje stycket.) Meddelarfriheten har utvecklats ur principen om att det är en enda person som har det straff- och skadeståndsrättsliga ansvaret för en tryckt skrift. Är det fråga om tryckfrihetsbrott genom en periodisk skrift, ligger ansvaret på den som är anmäld som utgivare (8 kap. 1 §), medan den som har lämnat uppgifterna i publiceringssyfte i princip går fri från ansvar (se t.ex. prop. 1975/76:204 s. 93 och s. 97 samt prop. 1986/87:151 s. 115 och s. 116).

4. Den som tar emot ett meddelande på det nu angivna sättet har tystnadsplikt och får inte röja vem som har lämnat meddelandet. Sålunda gäller att den som har tagit befattning med tillkomsten eller utgivningen av en tryckt skrift eller med en framställning som var avsedd att införas i en tryckt skrift och den som har varit verksam inom ett företag för utgivning av tryckta skrifter eller inom företag för yrkesmässig förmedling av nyheter eller andra meddelanden till periodiska skrifter inte får röja vad han eller hon därvid har erfarit om vem som är författare eller har lämnat meddelande eller är utgivare av skrift som inte är periodisk. Tystnadsplikten har dock vissa undantag, bl.a. om den till vars förmån tystnadsplikten gäller har samtyckt till att hans eller hennes

identitet röjs. (Se 3 kap. 3 §.) Tystnadsplikten uppstår omedelbart och innefattar inte bara en rätt utan också en skyldighet för mottagaren att inte röja vem som har lämnat meddelandet, såvida inte något av de i tryckfrihetsförordningen särskilt angivna undantagen föreligger (se Hans-Gunnar Axberger, Tryckfrihetens gränser, 1984, s. 337 och s. 352). Tystnadsplikten är straffsanktionerad, och den som sätter tystnadsplikten åt sidan med uppsåt eller av oaktsamhet kan dömas till böter eller fängelse i högst ett år (3 kap. 5 §).

5. Som ett ytterligare led i meddelarskyddet gäller ett principiellt efterforskningsförbud. Myndigheter och andra allmänna organ får inte efterforska den som har lämnat meddelandet och som har rätt att vara anonym (3 kap. 4 § med vissa undantag). Sammantaget med tystnadsplikten innebär detta ett skydd för meddelarens anonymitet; det motverkar att mottagaren blir utsatt för påtryckningar att lämna ut uppgifter om meddelarens identitet, när han eller hon utåt vill vara okänd.

Reglernas syfte och betydelse

6. Vikten av att meddelaren får vara anonym har betonats i flera lagstiftningsärenden. Inte minst gäller det i fråga om tidningarnas frihet och arbetsmöjligheter. Skyddet för meddelarens anonymitet har betydelse för tillgången till information och är därmed en förutsättning för att tryckfriheten ska fylla sin funktion i ett demokratiskt samhälle. Rätten att vara anonym är ett centralt inslag i skyddet för nyhetskällorna. Om anonymiteten inte skyddas kan omgivningens reaktioner avhålla personer från att dra fram betydelsefulla omständigheter i ljuset. Tystnadsplikten utgör ett led i anonymitetsskyddet

och bärs upp av samma syften. (Se exempelvis NJA II 1949 s. 401, prop. 1975/76:204 s. 94–96, s. 110 och s. 141, prop. 1986/87:151 s. 116 och s. 117 samt SOU 1990:12 s. 64.)

7. En person som lämnar ett meddelande för publicering och som vill vara anonym ska alltså kunna vara trygg i förvissningen om att hans eller hennes identitet inte röjs av den som har tagit emot uppgifterna. Men reglerna ska ses också i det vidare perspektivet att lättnader i tystnadsplikten och därmed i skyddet för meddelarens anonymitet kan få negativa återverkningar på informationsspridningen och samhällsdebatten i stort.

8. M-L K-B har hävdad att en strikt tillämpning av tystnadsplikten skulle begränsa det publicistiska utrymmet för artiklar med en annan inriktning än den som meddelandet har avsett och där meddelarens person är av intresse. Hon har sålunda hävdad att den tredje artikeln, som var införd i tidningen den 23 april 2008, skrevs i ett ändrat nyhetsläge.

9. Reglerna om tystnadsplikt lämnar emellertid inte något utrymme för avvägningar av det slaget vid sidan av de i tryckfrihetsförordningen undantagna situationerna. Tystnadsplikten kan sålunda inte efterges därför att det i ett enskilt fall finns ett motstående intresse som kan uppfattas vara starkare. För den tidning som har tagit emot meddelandet under tystnadsplikt kan detta i någon utsträckning påverka utformningen också av den efterföljande nyhetsförmedlingen. Det är således även i detta senare läge förbjudet att lämna upplysningar som direkt eller indirekt kan röja meddelarens identitet. Närmast är det fråga om att undvika uppgifter som gör det möjligt att identifiera meddelaren i den egenskapen (jfr prop. 1990/91:64 s. 139). I vidare mån än så utgör tystnadsplikten självfallet inte något hinder mot tidningens rätt att

förmedla nyheter. Även om situationerna kan skilja sig åt och tidningen inte får använda uppgifter som möjliggör direkta eller indirekta slutsatser om meddelarens identitet, blir det alltså snarare en fråga om hur följande artiklar utformas än om nyhetsförmedlingen som sådan.

Europakonventionen

10. Ytterligare frågor är om tystnadsplikten kan leda till en otillåten begränsning av den yttrandefrihet som var och en har rätt till enligt Europakonventionen och om intresset av att publicera uppgifter om meddelarens identitet kan beaktas enligt den princip om proportionalitet som ska tillämpas vid inskränkningar i yttrandefriheten. I artikel 10 anges det att yttrandefriheten innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Eftersom utövandet av friheterna medför ansvar och skyldigheter, får det dock i lag förenas med sådana formföreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle.

11. Europadomstolen har i sin rättstillämpning betonat den stora betydelse som anonymitetsskyddet har för pressens frihet. Domstolen har särskilt framhållit att pressens källor skulle kunna bli avskräckta och avstå från att lämna uppgifter av allmänt intresse, om de stod utan skydd, och pekat på de negativa konsekvenser som detta skulle få för pressens möjligheter att förse allmänheten med relevant och tillförlitlig information. Rätten – för meddelaren att vara anonym – och journalisternas skydd mot att tvingas avslöja sina källor – ska ses som en del av själva yttrandefriheten och inte som någon begränsning av den friheten i Europakonventionens mening. (Se Europadomstolens avgöranden exempelvis i målen *Goodwin v. the United Kingdom*, 27 March

1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-II och Roemen and Schmit v. Luxembourg, no. 51772/99, ECHR 2003-IV.)

Instruktionen

12. Det finns skäl att uppmärksamma också instruktionen i 1 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen som riktar sig till var och en som har fått förtroendet att döma över missbruk av tryckfriheten eller annars vaka över tryckfrihetsförordningens efterlevnad. Han eller hon bör alltid ha i åtanke att tryckfriheten utgör grundval för ett fritt samhällsskick, alltid fästa sin uppmärksamhet mer på ämnets och tankens än på uttryckets lagstridighet, på syftet än på framställningssättet, samt i tvivelsmål hellre fria än fälla.

13. Instruktionen inskräper betydelsen av vissa principer som i och för sig skulle gälla ändå. Framför allt är det fråga om att tryckfrihetens betydelse och särskilda villkor ska beaktas noggrant. Instruktionen innebär inte att man kan lätta på kraven, när det gäller att pröva om rekvisiten i en straffbestämmelse är uppfyllda eller inte. Den har i första hand betraktats som en tolkningsregel för oklara fall, inte som en grund för frihet från straffrättsligt ansvar. Syftet med framställningen ska bedömas objektivt, så som det framträder i texten, och inte mera allmänt efter vad den tilltalade avsett med publiceringen. (Se NJA 1988 s. 118, Hans-Gunnar Axberger, a.a. s. 107 och s. 108 samt Ds 1991:78 s. 7 och s. 8.)

14. Instruktionen har fått en utformning som närmast är avpassad för mål om tryckfrihetsbrott enligt 7 kap. tryckfrihetsförordningen. Den ska emellertid beaktas också i andra fall, där frågan är om tryckfriheten har missbrukats, och

den omfattar därför mål om brott mot tystnadsplikten enligt 3 kap. 3 §. När överträdelsen innebär att anonymitetsskyddet har satts åt sidan ger dock instruktionen knappast någon ledning. I enlighet med vad som har sagts i det föregående utgör skyddet en förutsättning för en väl fungerande tryckfrihet (p. 6). Det ligger därmed helt i linje också med de tankar som ligger bakom instruktionen att upprätthålla skyddet för meddelarens anonymitet.

Bedömningen i detta fall

15. N-E H har lämnat uppgifterna om medborgargardet för offentliggörande i tidningen Norra Skåne och han omfattas av anonymitetsskyddet. Tidningen har därför varit förhindrad att röja hans identitet som meddelare utom i de undantagsfall som anges i andra stycket av 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen.

16. Högsta domstolen finner inte skäl att bevilja prövningstillstånd i frågan om N-E H har samtyckt till att hans identitet röjdes. Hovrättens dom, som innebär att han inte hade lämnat något samtycke, står därmed fast i den delen. Det betyder att inget av undantagen i 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen är tillämpligt.

17. Genom tidningsartikeln den 23 april 2008 förmedlades nyheten om att tidningen såg en koppling mellan medborgargardet och N-E H politiska verksamhet. Det utgör inget brott mot tystnadsplikten. Men av artikeln kunde man också utläsa att det var N-E H som hade lämnat de uppgifter om medborgargardet som hade lagts till grund för den första artikeln. Framför allt blev det klart genom ingressen till artikeln den 23 april och vad som där sades om att N-E H var "[d]en anonyme mannen" bakom idén att starta

medborgargardet. I samma riktning pekade underrubriken till artikeln. Tillsammans med artikeltexten framgick det att han var medborgargardets ”talesman”, vilket var det uttryck som tidningen tidigare hade använt för att beteckna den som hade lämnat uppgifterna.

18. Det är alltså klart att N-E H genom tidningsartikeln den 23 april 2008 röjdes som källa till artikeln den 19 april 2008. Genom det har tystnadsplikten i 3 kap. 3 § tryckfrihetsförordningen satts åt sidan. Vad M-L K-B har anfört om att artikeln den 23 april skrevs i ett ändrat nyhetsläge kan – i enlighet med vad som har anförts i det föregående – inte frita henne från straffrättsligt ansvar. Inte heller i övrigt har hon anfört någon omständighet som kan påverka bedömningen. Röjandet har skett uppsåtligen.

19. Något skäl att ändra hovrättens påföljdsbestämning föreligger inte. Hovrättens domslut, som innebär att M-L K-B döms till 80 dagsböter för brott mot tystnadsplikten enligt tryckfrihetsförordningen, ska alltså fastställas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Severin Blomstrand, Gudmund Toijer (referent), Ingemar Persson och Martin Borgeke
Föredragande justitiesekreterare: Ulrika Berg